

ЗЕМЕЛЬНОЕ, АГРАРНОЕ, ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

УДК 349.6 (477)

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОГО РИЗИКУ

Юлія КРАСНОВА,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри аграрного,
земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука
Національного університету біоресурсів і природокористування України

SUMMARY

The article analyzes the legal category of “environmental risk” in terms of determining its essence, legal signs and grading criteria; value of the legal category of “threat”; place in relations to ensure environmental safety, and concludes on the need to consolidate Ukraine legislation not only established the concept of “environmental risk”, but the mechanisms determining its levels. Due to the ambiguous understanding of the term “environmental risk” in the Ukrainian legislation, proposed to consolidate the established concept of it and to disclose all existing mechanisms deduction levels.

Key words: environmental safety, environmental risk, environmental threat, classification criteria.

АНОТАЦІЯ

У статті аналізується юридична категорія «екологічний ризик» у частині визначення його сутності, юридичних ознак і критеріїв класифікації; співвідношення з юридичною категорією «загроза»; місця у відносинах щодо забезпечення екологічної безпеки, а також робиться висновок про необхідність закріплення в законодавстві України не лише усталеного поняття «екологічний ризик», а й механізмів визначення його рівнів. У зв'язку з неоднозначним розумінням терміна «екологічний ризик» в українському законодавстві, запропоновано закріпити усталене його поняття, а також розкрити всі наявні механізми врахування його рівнів.

Ключові слова: екологічна безпека, екологічний ризик, екологічна загроза, критерії класифікації.

Постановка проблеми. В еколого-правовій літературі в основі екологічної небезпеки будь-якої господарської діяльності розглядається наявність екологічного ризику, який може призвести до заподіяння екологічної шкоди [1, с. 29–30], тобто до будь-якого погіршення стану навколишнього природного середовища внаслідок порушення правових екологічних вимог, і пов'язане з ним зменшення або знищення охоронюваних законом екологічних майнових чи немайнових благ, включаючи довкілля, життя й здоров'я людини, майно фізичних і юридичних осіб. Натомість чинне екологічне законодавство та еколого-правова література не мають єдиного підходу до визначення цього поняття як юридичної категорії.

Актуальність теми. Варто відзначити, що в еколого-правовій літературі дослідженнями питання екологічного ризику і його місця в еколого-правових відносинах займалися В.І. Андрейцев, М.О. Фролов, Г.І. Балюк, Л.О. Бондар та інші. Однак у зв'язку зі швидким розвитком законодавства про екологічний ризик такі підходи потребують відповідного перегляду.

Тому **метою** статті є подальша теоретична розробка сутності екологічного ризику і його місця в еколого-правових відносинах.

Вклад основного матеріалу дослідження. Визначення місця й ролі екологічного ризику в правовідносинах екологічної безпеки неможливе без аналізу ключових понять, якими ми будемо оперувати надалі, а саме: «безпека», «небезпека», «ризик», «екологічна безпека» та «екологічний ризик». Особливої уваги потребує й питання самих правовідносин екологічної безпеки з погляду визначення їх місця в структурі предмета екологічного права.

Для цього звернімося до довідково-енциклопедичній літературі, де «безпека» розглядається як стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [2, с. 39]. «Екологічна безпека» є різновидом поняття безпека та розглядається в законодавстві України як такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується запобігання погіршенню екологічної обстановки та виникненню небезпеки для здоров'я людей (ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р.) [3], а також є складовою й передумовою національної та міжнаціональної безпеки [4].

У науці екологічного права склалися різні підходи до розуміння поняття екологічної безпеки. Так, у своїх роботах В.І. Андрейцев, А.П. Гетьман розуміють екологічну безпеку як різновид або ж складову національної (державної) та транснаціональної (глобальної) безпеки [1, с. 37; 5, с. 9]. О.Л. Дубовик визначає екологічну безпеку через її причинно-наслідкові характеристики, зокрема як причини погіршення стану навколишнього природного середовища визначає антропогенну діяльність, природні явища, протиправні дії, стихійні лиха, техногенні катастрофи й забруднення навколишнього середовища [6, с. 232] тощо.

Екологічна безпека характеризується й з огляду на зміст її вираження так:

- як сукупність заходів, способів, що сприяють запобіганню погіршенню екологічної обстановки, небезпечної для здоров'я й життя людини, навколишнього середовища та режиму використання природних ресурсів [7, с. 30];

- як стан захищеності навколишнього природного середовища, території, господарських та інших об'єктів,

інтересів людини і громадянина, населення й держави від різноманітних загроз, які виникають як наслідок негативних змін компонентів природного середовища в результаті антропогенної діяльності, природних явищ і протиправних дій [8, с. 53–54].

Екологічна безпека визначається, зважаючи на її значення й цінність у механізмі гарантування та захисту екологічну прав громадян так:

- як кінцева мета та один із головних принципів природокористування й охорони навколишнього природного середовища, відповідно до якого будь-яка екологічно значима діяльність, а також передбачувані в законодавстві та здійснювані на практиці природоохоронні заходи повинні оцінюватись із позиції безпеки [9, с. 52; 10, с. 39].

- як стан соціальної та правової захищеності, який здійснюється шляхом встановлення системи засобів забезпечення, регулювання суспільних правовідносин, визначення відповідного правового режиму та відповідальності [11, с. 43].

На нашу думку, така значна кількість підходів до визначення екологічної безпеки породжує певні правові проблеми з визначенням права екологічної безпеки як складової екологічного права, а це, у свою чергу, не дає змоги виділити уніфіковане поняття «екологічна безпека». Тому вважаємо, що найбільш правильний підхід до розкриття змісту поняття «екологічна безпека» полягає в його визначенні, пов'язаному саме з певним станом довкілля. Адже екологічна безпека є метою та водночас завданням діяльності всіх заінтересованих суб'єктів, а сам процес її забезпечення чи діяльність у цій сфері ще не означає результат.

Рівень екологічної безпеки визначається через ступінь забрудненості довкілля. У свою чергу, здійснення викидів і скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, вплив фізичних, біологічних факторів на нього вважається шкідливим і екологічно небезпечним. Наявність у господарській діяльності загрози заподіяння шкоди перетворює її на шкідливу або небезпечну.

Отже, у спеціальній літературі екологічна безпека розглядається як антонім (протилежність) небезпеки, яка, у свою чергу, розглядається як прогнозована або неконтрольована загроза (природна чи техногенна) виникнення небажаних подій у певний момент часу й у межах певної території, здатних завдати збиток здоров'ю людей, матеріальні збитки, руйнувати довкілля [12, с. 284].

На оцінювання поняття «екологічна безпека (небезпека)» значною мірою впливає поняття «екологічно небезпечна діяльність», щодо якої в українському законодавстві закріпився підхід через категорію небезпечної речовини. Так, Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 р. [13] визначає небезпечну речовину як хімічну, токсичну, вибухову, окислювальну, горючу речовину, біологічні агенти та речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнологічні препарати, патогенні для людей і тварин мікроорганізми тощо), які становлять небезпеку для життя й здоров'я людей і довкілля, сукупність властивостей речовин і/або особливостей їх стану, унаслідок яких за певних обставин може створитися загроза життю й здоров'ю людей, довкіллю, матеріальним і культурним цінностям. При цьому вирішальну роль відіграє дотримання порогової маси небезпечної речовини.

При визначенні доз порогових мас небезпечних речовин важливе значення має «градація рівнів екологічного ризику викидів забруднювальних речовин, іонізуючого, радіаційного, фізичного та біологічного впливу на

довкілля» [1, с. 29], які в екологічному законодавстві, з метою встановлення рівнів екологічної безпеки господарської діяльності, розглядаються як екологічні нормативи, що передбачають гранично допустимі викиди та скиди в навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин; гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та іншого шкідливого фізичного, а також біологічного впливу на нього (ст. 33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

У науці екологічного права піддається критиці законодавчий підхід до розуміння екологічно небезпечної діяльності, адже, відповідно до визначення небезпечної речовини, даного Законом України «Про об'єкти підвищеної небезпеки», не всі перераховані вище види шкідливих виливів утворюються в результаті поведінки з небезпечними речовинами, зокрема такі речовини не утворюють фізичні впливи, що фактично створює колізію норм ст. 33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та ст. 1 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» [14, с. 42–43].

Отже, пропонується покласти в основу екологічно небезпечної діяльності не просто небезпечну речовину, а хімічні, фізичні, біологічні та інші впливи, що перевищують гранично допустимі норми [15, с. 22].

Для характеристики небезпеки використовують набір спеціалізованих термінів, із яких два використовуються значно частіше решти – це «загроза» (hazard) і «ризик» (risk) [12, с. 285]. «Загроза» розглядається як об'єктивна реальність, тоді як «ризик» у довідково-енциклопедичній літературі – як усвідомлена можливість небезпеки [2, с. 1030].

Якщо небезпека є категорією якісною, ризик виступає як кількісна характеристика небезпеки. Під «ризиком» у його загальному значенні розуміють два таких кількісних показники, як величину збитку від тих чи інших подій, явищ або дій (наприклад, економічні збитки, кількість захворювань, травм, смертей тощо) та ймовірність виникнення цих подій, явищ або дій [12, с. 286].

Узагальнивши наявні в науці підходи до розуміння категорії ризику, В.М. Шмандій робить висновок, що ризик – це: 1) усвідомлена небезпека виникнення подій із визначеними у просторі й часі небажаними наслідками; 2) кількісна величина, що визначається як добуток імовірності негативної події на величину можливого збитку від неї; 3) векторна величина, що є кількісною мірою загрози, яка включає такі кількісні показники, як величину збитку від небезпечного чинника, імовірність появи (частоту появи) цього небезпечного явища [12, с. 287].

Екологічний ризик є різновидом більш широкої категорії ризику. В.І. Андрейцев зазначає, що екологічний ризик є істотною ознакою екологічної небезпеки або екологічно небезпечної діяльності, Ураховуючи, що він відбиває її об'єктивну сутність – вірогідність настання небезпеки [1, с. 42].

Джерелом екологічного ризику є діяльність екологічного характеру, як правило, правомірна, оскільки в разі здійснення неправомірної діяльності вона підлягає припиненню без встановлення ризику, у силу його презумпції, проте така діяльність обов'язково пов'язана з використанням певного об'єкта екологічного ризику – фактора шкідливого хімічного, фізичного й біологічного впливу, матеріально-технічних об'єктів, що можуть утворювати або утворюють шкідливий вплив на довкілля та життя і здоров'я людей [15, с. 26].

Під екологічно небезпечною діяльністю в цьому випадку варто розуміти будь-який вид господарської діяльності, під час здійснення якого наявний підвищений екологічний ризик, що зумовлює шкідливий вплив на навколишнє природне середовище, а також на життя і здоров'я людей небезпечних речовин, споруд, технічних, технологічних засобів і агрегатів через їхні негативні хімічні, фізичні й біологічні фактори впливу [15, с. 27].

Екологічний ризик характеризується такими ознаками, що дає змогу виділити його як окремий різновид категорії ризику: 1) екологічний ризик є найбільш загальною ознакою екологічної безпеки, безперервно існуючою, притаманною всім без винятку виявам небезпеки в різноманітних її формах; 2) екологічний ризик є найбільш суттєвою ознакою екологічної безпеки; 3) екологічний ризик є специфічною ознакою екологічної безпеки, яка відрізняє це явище від тождних (наприклад, від технічних, технологічних ризиків тощо); 4) вияв екологічного ризику формує такий зміст категорії екологічної безпеки, який показує відношення екологічної безпеки до всіх інших категорій у правовій системі й не може бути описаний іншими правовими поняттями; 5) екологічний ризик характеризує всезагальність і універсальність екологічної безпеки [16, с. 21–23].

М.О. Фролов у своєму дисертаційному дослідженні погоджується з В.І. Андрейцевим щодо наявності таких юридичних ознак екологічного ризику:

- визначена чинним законодавством обставина виникнення правовідносин щодо здійснення екологічно небезпечної діяльності й установлення особливого правового режиму запобігання екологічній небезпеці;
- елемент юридичного складу як умова виникнення регулятивних правовідносин щодо забезпечення екологічної безпеки;
- невід'ємна ознака екологічної небезпеки, що виявляється у виникненні потенційної загрози життю та здоров'ю людини через небезпечний стан довкілля;
- показник рівня екологічної безпеки та його класифікації й ранжування з метою відповідної регуляції поведінки відповідальних суб'єктів щодо забезпечення безпечного функціонування природних і техногенних систем;
- чинник, який зумовлює формування державної системи екологічної безпеки як складової національної та глобальної екологічної безпеки;
- мотивація позитивно спрямованої екологічно безпечної діяльності й гарантія неухильного виконання вимог забезпечення екологічної безпеки;
- підстава абсолютної (суворої) відповідальності за заподіяну екологічну шкоду, суб'єктивна ознака складу екологічних правопорушень;
- кваліфікуюча ознака юридичної відповідальності за порушення вимог, норм і нормативів екологічної безпеки та юридичний критерій для посилення покарання за адміністративні екологічні правопорушення й екологічні злочини [16, с. 47–48].

Отже, на підставі викладеного підтримуємо наукову позицію щодо визначення «екологічного ризику» як установлені нормами екологічного законодавства обставини, з якою пов'язуються виникнення, зміна, припинення правовідносин щодо здійснення діяльності з екологічно небезпечними об'єктами, що визначає формування й реалізацію спеціальної правосуб'єктності фізичних, юридичних осіб і держави стосовно виявлення й запобігання та усунення природних і техногенних загроз для довкілля, життя і здоров'я населення та особливий режим

відповідальності за невиконання чи неналежне виконання вимог щодо забезпечення екологічної безпеки, включаючи й випадкове (імовірне) настання небезпеки [1, с. 57].

Ризик наявний у всіх сферах людської життєдіяльності, він може виявлятися в різних формах і на різних рівнях. Аксиома про потенційну небезпечність життєдіяльності людини стверджує, що будь-яка діяльність потенційно небезпечна, і отже, досягнути такого рівня розвитку науки й техніки, за якого ризик був би повністю відсутній, неможливо.

Існує чимало джерел походження ризиків, їх реалізація може спричинити різноманітні наслідки. Тому вважається доцільним класифікувати екологічні ризики за певними критеріями.

Для цього ми беремо до уваги, що класифікація – це система поділу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями [2, с. 540].

Отже, основним критерієм класифікації екологічного ризику ми обираємо таку ознаку, як визначення його на суб'єктивному та об'єктивному рівні або ж його розуміння як суб'єктивної чи об'єктивної категорії. Так, об'єктивно існуючий екологічний ризик є чинником формування державної системи екологічної безпеки, підставою покладання обов'язків на визначене коло суб'єктів екологічно небезпечної діяльності тощо. Суб'єктивно усвідомлений ризик може виступати як мотивація спрямованої екологічно безпечної діяльності, система та спосіб дій щодо прийняття відповідальності, кваліфікуюча ознака юридичної відповідальності [1, с. 30].

Такий поділ має непересічне значення для розуміння джерел походження екологічного ризику й визначення його носіїв.

Поділ екологічного ризику за джерелом екологічної небезпеки можливий такий:

1) антропогенний – це ризик від матеріально перетворювальної діяльності, пов'язаний із так званим «людським фактором». Це може бути свідомо чи випадкова помилка персоналу, операторів, працівників, які обслуговують підприємства – об'єкти підвищеної екологічної безпеки, викликана чи то професійними недоліками (недостатність освіти, помилки при профвідборі), чи то випадковим казусом; або ж цілеспрямована активна девіантна поведінка особи – екологічний тероризм, екологічний шантаж, махінації з небезпечними відходами тощо;

2) техногенний ризик, який прямо пов'язаний із антропогенним, оскільки техніка створюється за волі та усвідомлення особи, й особа має передбачати можливі екологічно небезпечні наслідки. Катастрофічні наслідки можуть відбутися й без прямого втручання людини (проектна помилка, помилка при експлуатації, знос техніки тощо). Тому справедливо говорити про техногенно-антропогенний ризик;

3) природно-стихійний ризик – це ризик від негативних виявів природних сил (повінь, зсуви, землетруси). Особливу небезпеку може становити поєднання техногенно-антропогенних ризиків із природними (будівництво атомних станцій у сейсмічно активних регіонах) [16, с. 52–53].

Такий поділ екологічного ризику дає змогу диференційовано підходити до визначення його місця в системі правовідносин екологічної безпеки, зокрема щодо визначення їх суб'єктно-об'єктного складу. Так, відповідальність за вияви стихійного лиха бере на себе держава. Вияви ж екологічного ризику в техногенному середовищі є підставами відповідальності володілців джерел екологічного ризику. Також є можливою субсидіарна відповідальність держави та суб'єкта господарювання, наприклад, цивільна відповідальність на ядерну шкоду.

Пропонуємо прокласифікувати екологічні ризики й за ступенем системності техногенних ризиків [16, с. 53–54]:

1) несистемні (унікальні) – це такі ризики, ступінь негативного впливу яких може бути знижений за допомогою відповідних заходів екологічної безпеки, тобто ризики, які не притаманні відповідній технологічній системі і їхній ступінь може бути зведений до мінімуму;

2) системні ризики, ступінь яких не може бути знижений, а їх наявність зумовлена існуванням самої системи запобігання виникненню небезпеки. Такі ризики можливо передбачити й оцінити, однак знизити їхній ступінь неможливо, оскільки вони є обов'язковим атрибутом відповідного виду екологічно небезпечної діяльності. Саме на цих засадах побудована система плати за забруднення навколишнього природного середовища, тобто за гранично допустимі викиди та скиди забруднюючих речовин у навколишнє середовище.

У літературі зустрічається й такий поділ екологічного ризику, як визначення «добровільного» та «вимушеного» ризику. Так, добровільний ризик свідомо приймається особами, люди усвідомлюють його наявність і згодні на вияв його дії [17, с. 76]. Теорія «добровільного ризику» (анг. *voluntary taking of risk*) означає можливість правильно визначити суб'єкта еколого-правової відповідальності, а також до певної міри зняття відповідальності з держави у випадку добровільного прагнення суб'єктів узяти екологічний ризик на себе. Проте можна говорити про те, що добровільний ризик водночас є вимушеним ризиком, який хоч і передбачає виникнення заповідання відповідної шкоди, однак відмова від нього може призвести до більш непередбачуваних суспільних втрат чи збитків.

У літературі зустрічається й такий поділ екологічного ризику, як «індивідуальний» і «груповий» (колективний) ризик. Так, за кількісну міру індивідуального ризику береться середня вірогідність захворювання чи смерті людини за одиницю часу, а груповий (колективний) – є сумою індивідуальних ризиків [18, с. 201]. У значенні цих двох видів ризику вживається й поняття фонового ризику, який є прийнятним ризиком, тобто таким, із яким змушене миритись людство.

Зустрічається в літературі й класифікація екологічного ризику за характером можливої шкоди [19, с. 251]:

1) ризики заповідання матеріальної шкоди:

- ризики заповідання матеріальної шкоди суб'єктам ризикуваної діяльності;
- ризики заповідання матеріальної шкоди майну третіх осіб;

2) ризики заповідання біологічної шкоди:

- соматичної шкоди (вияв якої відбудеться протягом життя людини)
- генетичної шкоди (вияв якої відбудеться протягом життя наступних поколінь).

Можлива класифікація екологічного ризику й за просторовим принципом [16, с. 57]:

- ризик глобальної екологічної катастрофи;
- ризик національного екологічного лиха;
- ризик регіональних екологічних наслідків;
- вияв ризику на локальному рівні.

При цьому важливо розмежовувати ризик як понятійну одиницю в системі охорони праці та техніки безпеки, як крапкові вияви ризику із негативними наслідками для життя та здоров'я працівників підприємства й екосистеми виробничо-промислової зони підприємства від екологічного ризику, який відрізняється за суб'єктним складом.

Просторовий критерій розмежування екологічного ризику в поєднанні з такою ознакою, як суб'єкт, якому заповідється шкода, можуть давати підстави для поділу екологічного ризику на внутрішній і зовнішній. Так, для підприємств вірогідність заповідання шкоди ініційована аваріями на інших підприємствах («ефект доміно» або ланцюгової реакції) буде належати до категорії зовнішніх ризиків, і, відповідно, ризики настання негативних наслідків детерміновані особливостями власного технологічного процесу та використання небезпечних речовин будуть уважатись внутрішніми.

Класифікація екологічного ризику можлива й за часовими характеристиками [16, с. 59]:

- ризик із віддаленими в часі негативними наслідками (наприклад, вплив селітебного повітря на захворювання дихальних шляхів);
- ризик із миттєвими негативними наслідками (вплив землетрусу, паводку, велика аварія).

До часової класифікації екологічних ризиків долучається й розмежування екологічних ризиків за ознакою реалізації їх небезпечної потенції, яка являє собою поділ ризиків на реалізовані, тобто ті, які становлять екологічно несприятливу подію, що вже відбулася та як наслідок тягне за собою негативні наслідки для навколишнього природного середовища й життя і здоров'я громадян, та нерелізовані ризики, тобто екологічні ризики, що не відбулися попри очікування [16, с. 59].

Проте з цією класифікацією важко погодитися, оскільки ризик – це ймовірність настання небезпеки, тому не можна вважати подію, яка вже відбулася, ризиком. Ризик пов'язаний із загрозою певної негативної події та існує до моменту її настання. У понятті «реалізований ризик» має місце логічна помилка, тому вважаємо його використання недоречним.

Значення просторової та часової класифікації екологічних ризиків має на меті орієнтацію держави на створення найбільш ефективної системи реагування й запобігання аваріям і катастрофам. Найбільшої уваги потребують ризики із масштабними просторовими та гострими миттєвими наслідками для життя й здоров'я та навколишнього природного середовища як найбільш разючі й небезпечні.

На нашу думку, можлива класифікація й за передумовами формування системи екологічної безпеки: ризики ядерно-радіаційної безпеки, хімічної безпеки, фізичної безпеки, токсичної безпеки, санітарно-епідеміологічної безпеки, технічної безпеки, харчової безпеки, біологічної безпеки, стихійно-природної безпеки [20, с. 88].

Водночас такий поділ досить умовний і невичерпний. Практичне значення такого поділу полягає в тому, що показує, яке законодавство потрібно застосовувати у правозастосовній практиці щодо запобігання їм.

Можливі й такі види класифікації екологічного ризику:

- за ступенем можливих негативних наслідків: 1) неприпустимий, прийнятний екологічний ризик; 2) неприпустимий екологічний ризик;
- за можливістю прогнозування: прогнозовані й непрогнозовані;
- за носіями небезпечних речовин, покладених в основу так званої таксономії, а саме: 1) ризик властивостей речовини (деякі групи речовин, наприклад, нуклеїнові навіть у стані приданого спокою становлять підвищений ризик для життя і здоров'я людини); 2) ризик діяльності (досить умовне виділення, необхідність якого викликана потребою відбити таке положення в законодавстві України. Так, тва-

ринництво визнане екологічно небезпечною діяльністю. Хоча матеріальний субстрат небезпечності полягає саме в поводженні суб'єктів із екологічно небезпечними речовинами, у цьому випадку з речовинами життєдіяльності тварин); 3) ризик властивостей концентрації (такі мінеральні речовини, як солі натрію, кальцію, магнію, хлору та мікроелементи цинку, бору, кремнію, міді в невеликих дозах є не тільки нешкідливими, а навіть конче необхідними нормальному функціонуванню організму людини, але при надмірному накопиченні їх концентрацій становлять ризик для здоров'я й життя людини); 4) ризик властивостей сполуки (певні речовини самі по собі не становлять екологічного ризику, а лише у сполуці з іншими); 5) ризик технології, агрегату, механізму; 6) проєктний ризик, інноваційний екологічний ризик, «ноу-хау» ризик [16, с. 60–63].

В еколого-правовій літературі при класифікації екологічних ризиків також уживається термін «ранжування». У довідковій літературі термін «ранжування» (або ранжирування) розуміється як послідовне розміщення чогось. Натомість М.О. Фролов надає таку дефініцію «ранжування екологічних ризиків» – це процес їх визначення за ступенем значущості, важкості можливих наслідків від прийнятого до неприйняттого та катастрофічного, із відповідним відбиттям у просторі, часі й по колу осіб [16, с. 64].

Висновки. Така багатоаспектність наукових і законодавчих підходів до визначення поняття, юридичних ознак і видів екологічного ризику дає підстави стверджувати про формування в межах екологічного права (права екологічної безпеки) комплексного інституту, який, на жаль, більшою мірою існує допоки лише в науці, тоді як у законодавстві України закріплюються лише поодинокі значення цієї категорії. На нашу думку, у чинному законодавстві України необхідно не лише закріпити усталене поняття екологічного ризику, а й установити єдиний механізм вирахування його рівнів.

Список використаної літератури:

1. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки : [навч. та наук.-практ. посіб.] / В.І. Андрейцев. – К. : Знання-Прес, 2002. – 332 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
3. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
4. Про основи національної безпеки : Закон України від 19 червня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

5. Гетьман А.П. Поняття і сутність екологічної безпеки / А.П. Гетьман // Правове регулювання екологічної безпеки в Україні : [навч. посіб.] / [А.П. Гетьман, М.В. Шульга, В.Л. Бредіхіна та ін.]. – Х. : Право, 2012. – 296 с.
6. Дубовик О.Л. Экологическое право в вопросах и ответах / О.Л. Дубовик. – М. : Юрид. лит., 2001. – 434 с.
7. Экология : [учеб. пособие.] / под общей ред. С.А. Боголюбова. – М. : Знание, 1999. – 288 с.
8. Веденин Н.Н. Экологическая безопасность как институт экологического права / Н.Н. Венедин // Журн. рос. права. – 2001. – № 12. – С. 53–54.
9. Барбашова Н.В. Екологічне право України : [навч. посіб. для студ. фаху «Правознавство»] / Н.В. Барбашова. – Донецьк : АЛЕКС, 2003. – 319 с.
10. Бринчук М.М. Обеспечение экологической безопасности как правовая категория / М.М. Бринчук // Государство и право. – 2008. – № 9. – С. 30–42.
11. Лазор О.Я. Державне управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні: організаційно-правові засади : [монографія] / О.Я. Лазор ; передмова і заг. наук. ред. проф. М.Д. Мичка. – Львів : Ліга-Прес, 2003. – 542 с.
12. Екологічна безпека : [підручник] / [В.М. Шмандій, Ю.С. Голік, М.О. Клименко та ін.]. – Херсон : Олді-плюс, 2013. – 366 с.
13. Про об'єкти підвищеної небезпеки : Закон України від 18 січня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 15. – Ст. 73.
14. Краснова Ю.А. Юридичні ознаки, види та поняття екологічно небезпечної діяльності в галузі авіації / Ю. А. Краснова // Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право». – 2008. – № 1. – С. 41–47.
15. Краснова Ю.А. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні : [монографія] / Ю.А. Краснова. – К. : Алерта, 2013. – 304 с.
16. Фролов М.О. Правові аспекти екологічного ризику : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / М.О. Фролов ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2000. – 211 с.
17. Радиация. Дозы, эффекты, риск / пер. с англ. Ю.А. Банникова. – М. : Мир, 1990. – 79 с.
18. Ковалев Е.Е. Радиационный риск на земле и в космосе / Е.Е. Ковалев. – М. : Атомиздат, 1976. – 255 с.
19. Балюк Г.І. Еколого-правові проблеми страхування ядерної шкоди / Г.І. Балюк // Концепція розвитку законодавства України : матеріали наук.-практ. конф., травень 1996 р. – К., 1996. – С. 251–254.
20. Андрейцев В.І. Екологічне право : [курс лекцій] : [навч. посіб. для юрид. фак. вузів] / В.І. Андрейцев. – К. : Вентурі, 1996. – 208 с.